

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Alevi Studies

Yaz/Summer 2019 Sayı/Issue 17

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Alevi Studies

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Alevi Studies

HAKEMLİ DERGİ

Yaz / Summer 2019, Sayı / Issue 17

6 ayda bir yayımlanır - Ücretsizdir.

ISSN 2146-4421

Ankara, Haziran - 2019

AMAÇ VE KAPSAM:

Alevi-Bektaşî düşün-inanç sistemi Anadolu kültür ve tarihinin en önemli dinamiklerinden biridir. 13. yüzyıldan itibaren Anadolu ve eş zamanlı olarak Balkan coğrafyasında temsil edilmeye ve kurumsallaşmaya başlayan Alevi-Bektaşî inancı özellikle Anadolu'nun kültürel, sosyal, siyasi, askeri ve ekonomik yapısına birincil derecede etkide bulunmuştur. Hacı Bektaş Veli başta olmak üzere Horasan kökenli dervişlerin Anadolu'nun farklı bölgelerindeki faaliyetleri ve ocak-tekke adı verilen inanç merkezlerinin çalışmaları Anadolu'nun sosyolojik sisteminde yüzlerce yıl kalıcı tesirde bulunmuş ve bu süreç günümüze kadar devam etmiştir. Alevi-Bektaşî öğretisi Anadolu coğrafyasının düşün-kültür evreninin en başlı değerlerinden biridir.

Sosyal bilimler açısından Anadolu kültür ve tarihinin nesnel ve bilimsel olarak ortaya konulması için Alevilik-Bektaşilik olgusunun temel tarihsel argümanlardan biri olduğunu benimseyen Alevilik Araştırmaları Dergisi (ISSN 2146-4421) 2011 yılında yayınlanmaya başlamış olup yılda iki defa neşredilen hakemli bir süreli yayındır. Alevilik Araştırmaları Dergisi'nin temel amacı Alevi-Bektaşî öğretisinin düşünsel ve inançsal değerlerini bilimsel-akademik çalışmalarla ortaya koymak ve yayınlayarak bilim hayatına ve topluma aktarmaktır.

Alevilik Araştırmaları Dergisi'nin yayın sahasına Alevi-Bektaşî inançlı topluluklar, Alevi inanç-dede ocakları, Bektaşî tekkeleri, Alevi-Bektaşî inanç ritüelleri, Alevi-Bektaşî edebiyatı, Alevi-Bektaşî müziği ve Alevilik-Bektaşilik ile ilgili yazılı ve sözlü kaynaklar dahildir.

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ İMTİYAZ SAHİBİ

Özgür Savaş ÖZÜDOĞRU

YAYIN KURULU

Alaattin ATEŞ

Ali DİRİL

Dursun DİRİL

Fikret MİRZAOĞLU

Halil ŞAHİN

Muzaffer BİLGİN

Önder YILMAZ

Özgür Savaş ÖZÜDOĞRU

Tarkan YILMAZ

Teoman TÜRKOĞLU

Yılmaz KAYAASLAN

Prof. Dr. Medine SİVRİ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ VE EDITÖR

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun KÖKEL

Munzur Üniversitesi

İNGİLİZCE EDITÖRLERİ

Öğr. Gör. Sibel KUŞCA GÜNGÖR

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

TARİHİ BELGE ve ARŞİV EDITÖRLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Ayhan IŞIK

Karabük Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin GÜNEŞ

Bartın Üniversitesi

MİZANPAJ-DİZGİ

Serap ÜÇPINAR

TÜRKÇE-DÜZELTİ

Öğr. Gör. Sibel KUŞCA GÜNGÖR

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ YÖNETİM MERKEZİ ADRESİ

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Adres: 1201 Sokak No: 55 Ostim-ANKARA/TÜRKİYE

Tel: +90.312 267 35 51 Belge Geçer: +90.312 267 35 59

www.aadergisi.com Elektronik Posta: info@aadergisi.com

BASKI

Hermes Tanıtım Ofset Ltd. Őti.

Büyük Sanayi 1. Cad. No: 105 İskitler-ANKARA/TÜRKİYE

Tel: +90.312 384 34 32 Belge Geçer: +90.312 341 01 98

Haziran - 2019 / 1.500 Adet

Gönderilen yazılar yayın yönergesi esaslarına göre değerlendirilir ve iade edilmez.

Yazı, sahibinin sorumluluğundadır. Dergideki yazılar kaynak gösterilerek aktarılabilir.

*Alevilik Araştırmaları Dergisi TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı'nda
dizinlenmektedir.*

** Arka kapaktaki nefes, Kütahya-Merkez-Aydoğdu köyünden Seyyid Ali Sultan Ocağı taliplerinden Aşık Muharrem
Ően'den derlenmiştir.*

BİLİM-DANIŞMA VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ali DUYMAZ	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan DEMİR	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Harun YILDIZ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal POLAT	Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Kurtman ERSANLI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. M. Esat HARMANCI	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Medine SİVRİ	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet AÇA	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL	Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Saffet SARIKAYA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Saim SAVAŞ	Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Attila ÖZDEK	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe DEĞERLİ	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ	Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniv.
Doç. Dr. Caner IŞIK	Aydın Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Erdal YILDIRIM	Munzur Üniversitesi
Doç. Dr. Gülay KARADAĞ ÇINAR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Sadullah GÜLTEN	Ordu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abonoz KÜÇÜK	Giresun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Maruf ALASKAN	Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan IŞIK	Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Berna AYAZ	Bülent Ecevit Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR	Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Coşkun KÖKEL	Munzur Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Duygu ULUSOY YILMAZ	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erdal ADAY	Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fahri MADEN	Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hacı YILMAZ	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin GÜNEŞ	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÜL	19 Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat HANILÇE	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nermin ÖZCAN ÖZER	Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nursel UYANIKER	Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Recep TEK	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Servet YAŞAR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ŞİMŞEK UMAÇ	Balıkesir Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRÜN KALEMİNDEN..... XI

Coşkun KÖKEL

BALIKESİR YÖRESİ EVLİLİKLERİNDE İNANÇ FAKTÖRÜ: DÜN VE BUGÜN 1/10

FAITH FACTOR AT THE MARRIAGE TRADITION IN BALIKESİR AREA: YESTERDAY AND TODAY

Mehmet AÇA

MAGOSA'DA BİR BEKTAŞİ YAPISI: AĞLAYAN DEDE ZAVİYESİ..... 11/22

A BEKTASHI INSTITUTION IN FAMAGUSTA: AĞLAYAN DEDE ZAWIYA

Ayşe DEĞERLİ, Yusuf KÜÇÜKDAĞ

GAZİLER OVACIĞINDAN BİR EREN: BİÇARE'NİN HAYATI VE DEYİŞLERİ 23/78

A DERVISH FROM 'GAZİLER OVACIĞI': THE BIOGRAPHY AND POETRY OF BİÇARE

Caner IŞIK, Ali ONAR

TUNCELİ-HOZAT-KARACA KÖYÜ MERKEZLİ SARI SALTİK OCAĞI VE OCAĞA 79/104

AİT BİR BELGENİN ANALİZİ

*THE LODGE OF SARI SALTİK CENTERED IN THE KARACA VILLAGE OF
TUNCELİ-HOZAT AND ANALYSIS OF A DOCUMENT ABOUT THE LODGE*

Coşkun KÖKEL

ERİKLİ BABA TEKKESİ VE TOPLUMSAL İŞLEVLERİ 105/114

ERİKLİ BABA DERVİSH LODGE AND ITS SOCIAL FUNCTIONS

Nursel UYANIKER, Almira KOÇ

MECLİS-İ MEŞÂYİH VE SEYYİDLERİN TASAVVUF HAYATINDAKİ ETKİNLİĞİ 115/154

EFFECTIVENESS OF MECLİS-İ MEŞÂYİH AND SEYYİD IN SUFISM

Ayhan IŞIK

OSMANLI- SAFEVİ TÜRK ŞÂİRELERİ VE MESNEVİ HAC HATIRALARI..... 155/182

OTTOMAN-SAFAVID TURKISH POETESSES AND MASNAVI HAJJ MEMORIES

Esra DOĞAN TURAY

**BALIKESİR YER ADLARINA YANSIYAN DEDE-BABA ADLI ZİYARET YERLERİ..... 183/196
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

AN EVALUATION ON THE TOPONOMY RELATED TO SACRED PLACES CALLED

“DEDE-BABA” IN BALIKESİR

Levent BAŞARKANOĞLU, Ali DUYMAZ

ÂŞIK SIDKÎ BABA’NIN ARUZLU ŞİİRLERİNDE SEVGİLİYE DAİR DİVAN..... 197/210

EDEBİYATI MAZMUN VE MECAZLARI

*DIVAN LITERATURE MAZMUNS AND METAPHORS ABOUT BELOVED
IN ARUZ METRICAL POEMS OF ÂŞIK SIDKÎ BABA*

Mete Bülent DEGER

ÂŞIK SİDKÎ BABA'NIN ARUZLU ŞİİRLERİNDE SEVGİLİYE DAİR DİVAN EDEBİYATI MAZMUN VE MECAZLARI¹

DIVAN LITERATURE MAZMUNS AND METAPHORS ABOUT BELOVED IN ARUZ METRICAL POEMS OF ÂŞIK SİDKÎ BABA

Mete Bülent DEGER² incelenmiş ve söz konusu bağlamda değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Şiirlerinden dinî-tasavvufî edebiyat geleneğinin yanı sıra divan edebiyatı kültürüne oldukça yakın olduğu anlaşılan Âşık Sıdkî Baba'nın gerek Arapça ve Farsçaya hâkimiyeti gerekse divan şiirinin yapısal özelliklerini şiirlerinde başarılı bir şekilde kullanması, şaire divan edebiyatı penceresinden bakma gereği duymamıza sebep olmuştur.

ÖZ

Bu çalışmada, Alevi-Bektaşî şiirinin önemli temsilcilerinden biri olan Âşık Sıdkî Baba'nın divanında yer alan aruz vezni ile yazılmış şiirlerdeki sevgiliye dair divan edebiyatı mazmun ve mecazları üzerine çeşitli tespit ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırmacı-yazar Baki Yaşa Altınok tarafından hazırlanan "Sıdkî Baba Dîvânı" adlı eserde bulunan aruz vezni ile yazılmış şiirler tespit edilerek seçilen metinler mazmun ve mecaz bakımından

Çalışmamızda araştırmacı-yazar Baki Yaşa Altınok tarafından hazırlanan Âşık Sıdkî Baba'nın divanında bulunan aruz vezni ile yazılmış ve "divan, gazel, mersiye" adlı bölümde bulunan 196 şiir divan edebiyatında sevgiliye dair sık kullanılan mazmun ve mecazlar açısından incelenmiş, söz konusu şiirlerdeki sevgiliye dair mazmun ve mecazlarda divan edebiyatı etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Sıdkî Baba, Sevgili, Mazmun ve Mecaz, Divan Edebiyatı, Alevi-Bektaşî Şiiri, Aruz Vezni.

Makale geliş tarihi: 25.02.2019, Makale kabul tarihi: 26.05.2019

1 Bu çalışma, 19-21 Ekim 2018 tarihleri arasında Mersin'de gerçekleştirilen "2. Yeniceli Âşık Sıdkî Baba, Mersin ve Çevresi Halk Kültürü" konulu sempozyumda sunulan bildiri metninin genişletilerek makale haline dönüştürülmüş şeklidir.

2 Arş. Gör. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9747-5181>.

ABSTRACT

In this study, there are various determinations and evaluations about mazmun and metaphors that related to beloved in divan literature in aruz metrical poems in divan of Âşık Sıdkî Baba who is an important representative of Alevi-Bektashi poetry. In this context, aruz metrical poems has been determined that work named "Sıdkî Baba Dîvânı" prepared by researcher-author Baki Yaşa Altınok and the selected texts has been examined in terms of mazmun and metaphor and evaluated in mentioned context. It is understood from the poems of Âşık Sıdkî Baba that it is quite close to the culture of divan literature besides the religious-mystical literary tradition. The fact that Âşık Sıdkî Baba knew both the Arabic and the Persian languages and his successful use of the structural features of divan poetry in his poems has led us to feel the need to look at the poet through the window of divan literature.

In our study, aruz metrical 196 poems in divan of Âşık Sıdkî Baba, prepared by researcher-author Baki Yaşa Altınok, in sections named "divan, lyric and dirges" have been examined in terms of commonly used mazmun and metaphor and tried to be revealed the effect of divan literature in mazmun and metaphors related to the beloved in mentioned poems.

Keywords: Âşık Sıdkî Baba, Beloved, Mazmun and Metaphor, Divan Literature, Alevi-Bektashi Poetry, Aruz Meter.

1. GİRİŞ

Türk edebiyatında 13-19. yüzyıllar arasında hüküm süren ve klasik Türk edebiyatı olarak da adlandırılan divan edebiyatı, birçok yapısal özelliği ile dinî-tasavvufî halk edebiyatı üzerinde etkili olmuştur. Yapısal özellikler çerçevesinde telakki edilen içerik ve üsluba dair unsurlardan mazmun ve mecazlar ise söz konusu etkinin yoğun olarak hissedildiği unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Nitekim şiirin ana unsurları olarak nitelendirebileceğimiz mazmun ve mecazlar şairlerin kalemi vasıtasıyla şiirin özünü yansıtmaktadır. Divan şiirinde sevgili ise hakkında mazmunlar ve mecazların oldukça yoğun olarak kullanıldığı temel unsurlardandır.

Adından da anlaşılacağı üzere dinî-tasavvufî halk edebiyatı şairleri buldukları dinî ortam gereği şiirlerinde dinî ve tasavvufî unsurları daha sık kullanmaktadır. Özellikle Alevi-Bektaşî kültüründe yoğunlaşmış şairler şiirlerinde tasavvuf ve dolayısıyla söz konusu kültürün ileri gelenleri olan Ehl-i Beyt, On İki İmam vd. kişileri yoğun bir şekilde kullanmışlar ve söz konusu kişileri şiirin kendi bağlamı içerisinde ve tasavvufî anlamda kimi zaman sevgili olarak telakki etmişlerdir. Özellikle medrese eğitimi almış, Arapça ve Farsça bilen ve divan edebiyatının yapısal özelliklerine hâkim dinî-tasavvufî halk edebiyatı şairleri kendi şiirlerindeki sevgili nitelendirmelerinde divan edebiyatın yerleşik mazmun ve mecazlarından yararlanmasını bilmişlerdir. Bu bağlamda divan edebiyatının etkisi çerçe-

vesinde sevgiliye dair mazmun ve mecazların dinî-tasavvufi halk edebiyatının şiir dünyasında oldukça sık kullanıldığı görülmektedir.

Yukarıda söz konusu edilen nitelikleri haiz bir şair olan Âşık Sıdkî Baba dinî-tasavvufi halk edebiyatının önemli şairlerinden biri olarak şiirlerinde divan edebiyatının pek çok özelliğini kullanmış, çalışmamızın konusu olan sevgiliye dair mazmun ve mecazlara sıkça başvurmuştur. Bu çalışmada şairin divanında bulunan aruz vezni ile yazılmış şiirlerdeki sevgiliye dair divan edebiyatı mazmun ve mecazlarını tespit ederek değerlendirmeye çalışacağız.

2. Âşık Sıdkî Baba'nın Hayatı ve Edebî Şahsiyeti

Dinî-tasavvufî halk edebiyatı kollarından biri olan Alevi-Bektaşî şiirinin önde gelen temsilcileri arasında yer alan Âşık Sıdkî Baba, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında yaşamış bir şair ve dergâhta önemli hizmetlerde bulunmuş bir yol büyüğüdür.

Âşık Sıdkî Baba, "1865 yılında dünyaya gelmiştir. Asıl adı Zeynel Abidin olan Sıdkî Baba'nın soyu Oğuz Türklerinin Bozok koluna bağlı Dedekargın aşiretine dayanmaktadır. Dedekargın aynı zamanda Anadolu'da bir ocağın da adıdır" (Altınok, 2013:1).

"14 yaşına kadar Pervane mahlasıyla anılırken bu yaştan sonra Sıdkî mahlasını almış, Hacı Bektaş dergâhına intisap eden ve Anadolu'nun birçok yerinde sevilen ve saygı duyulan bir gönül ehli olarak" (Kavruk ve Oğuztürk, 2017:297) 1928 yılında hayata veda eden "Sıdkî Baba 63 yıllık hayatının 51 yılını Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na hizmetle geçirmiştir" (Altınok, 2013:12).

Âşık Sıdkî Baba divan edebiyatının sona ermeye başladığı, dinî-tasavvufi halk edebiyatında ise eskisi kadar nitelikli eserlerin verilmediği bir dönemde Alevi-Bektaşî geleneğinin inanç ve düşünce yapısını yansıtan değerli eserler ortaya koymuştur. Her ne kadar kendisi ve eserleri hakkında bugüne kadar yapılan çalışmaların sayısı az olsa da son yıllarda Âşık Sıdkî Baba üzerine yapılan çalışmaların sayısı artmaktadır.

"Anadolu'nun bütün yörelerinde şiirleriyle çok iyi tanınan Sıdkî Baba'nın deyişleri ve semahları Ali Ekber Çiçek, Erkan Oğur, Âşık Gülabî, Dertli Divanî ve birçok halk müziği sanatçısı tarafından bestelenip söylenmektedir" (Altınok, 2013:18).

İyi bir medrese eğitimi gören ve şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla divan şiirine de oldukça hâkim olduğu anlaşılan Sıdkî Baba'nın "pek çok tür ve şekle örnek teşkil edecek şiirler yazdığı görülmektedir" (Kaya, 2017:105). Aruza ve heceye hâkim bir şair olarak Sıdkî Baba "bildikleri ve inancı doğrultusunda şiirlerini vücuda getirirken yeknesaklık içinde

olmamış, yeni duyuş ve düşünüşlerle edebiyatımızda haklı bir yer edinecek örnekler ortaya koymuştur” (Kaya, 2017:105).

Âşık Sıdkî Baba sadece şairliği ile değil, aynı zamanda bilge kişiliği ile de bilinen ve saygı duyulan bir zattır. Nitekim “Sıdkî Baba şiirlerinde sevgiyi, hoşgörüyü, birlik beraberliği, kardeşlik sevgisini ön planda tutmuş, tarihte yaşanan bazı acı olayları hatırlatarak bir daha yaşanmaması için uyarılarda bulunmuştur” (Altınok, 2013:19).

Çalışmamızda temel aldığımız ve Baki Yaşa Altınok tarafından yayımlanan Sıdkî Baba divanında “koşma ve peşrevler” başlığı altında 402 şiir; “divan, gazel, mersiye-ler” başlığı altında aruzla yazılmış 196 şiir; Farsça 2, Arapça bir şiir; “Şeyh Cemaleddin Efendi’nin ölümüne yazılanlar” başlığı altında 18 şiir ve “yakınlarının ve eşyalarının di-linden mersiyeleler” başlığı altında 53 şiir bulunmaktadır. “Sıdkî Baba’nın divanda top-lanan şiirlerinin dışında 1894’te yazılmış 1400 beyitlik mesnevi halinde düzenlenmiş Nasihatnâme ve 1900-1904’te müseddesler halinde yazılmış 1700 beyitlik Kербela vakası-nı konu alan Mevalid-i Aşk isimli manzum iki ayrı eseri daha bulunmaktadır” (Çiftlikçi, 2017:411).

3. Divan Edebiyatında Sevgiliye Dair Mazmun ve Mecazlar

Mazmun, “sözlükte devenin karnındaki yavru, manâ, ana fikir, gizli anlam şeklinde manâlandırılan mazmun, terim olarak ise bir şeyi o şeyin özelliklerini söyleyerek veya onunla ilgili kavramları, unsurları kullanarak bir beyitte ya da cümlede gizlemek şeklinde tanımlanmaktadır” (Mermer ve Keskin, 2011:65). Divan şiirinde mazmunlar genel olarak edebî sanatlar bağlamında oluşturulmakta ve bu bağlamda istiare ve teşbih başta olmak üzere pek çok söz sanatı mazmunlarla ilişkilendirilmektedir.

Mecaz ise “sözlük anlamı olarak yol, geçilecek yer, hakikatin zıddıdır. Terim olarak bir sözün gerçek anlamı dışında benzerlik ilgisi bulunmadan başka bir söz yerine kullanma anlamına gelmektedir” (Mermer; Keskin, 2011:65). Divan şiirinin niteliği gereği mecazlar şairlerin ifade güçlerinin göstergesi olarak oldukça yoğun olarak kullanılmaktadır. Hatta edebî sanatlar arasında mecaz-ı mürsel de bulunmaktadır.

Divan edebiyatı genel olarak aşk konusu etrafında teşekkül eden bir edebiyattır. Şiir-lerde işlenen aşk şairin meşrebine göre beşerî anlamda bir aşk olabileceği gibi ilahî aşk da olabilmektedir. Âşık, sevgilinin aşkından derde düşen, kan ağlayan, gönlü yaralı, boynu bükülmüş kişi, maşuk ise âşığın kavuşmaya çalıştığı, âşığa ilgi göstermeyen ancak âşığın varlık ve yaşama sebebi olan sevgilidir. Genel olarak sevgilinin saçları siyah, sünbül ve tu-zak; yüzü parlak, ay gibi, peri gibi; boyu servi gibi; kaşları yay ve hilal gibi; yanağı ayna, gül

ve lâle gibi; gözleri ahu ve nergis gibi; gamzesi cellat, kirpikleri ok ve kılıç gibi, ayva tüyleri anber gibi; ağzı gonca gibi ve dudakları la'ldir.

“Divan şiirinde mecazi ve ilahi aşklara ait ayrı birer terminoloji bulunmadığından, hangisinde hangi aşkın ele alındığı kesin yargılarla birbirinden ayırt edilememektedir. Bu yüzden aşkın işlendiği manzumeler her iki anlamda da yorumlanmaya açıktır” (Öztürk, 2017:41).

Bu bağlamda yüzyıllar boyunca devam eden divan edebiyatının mazmunlar ve mecazlarla örülü klasik yapısında âşık ve maşuka dair mazmun, mecaz ve hayallere dair edebî ifadeler benzerlik göstermekte ancak bu benzerlikler şairlerin kaleminde farklı ifadeler içerisinde kullanılarak özgün şiirler vücuda getirilmektedir.

4. Âşık Sıdkî Baba'nın Aruzlu Vezni ile Yazılmış Şiirlerine Sevgiliye Dair Divan Edebiyatı Mazmun ve Mecazlarının Kullanımı Açısından Tespit ve Değerlendirmeler

Alevi-Bektaşî şiir geleneğinin önemli bir temsilcisi olmasının yanında divan edebiyatına aşına bir şair olarak Âşık Sıdkî Baba'nın aruzlu şiirlerinde sevgiliye dair ifadeler divan edebiyatındaki sevgili profiline dair mecaz, mazmun ve hayaller ile büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Şiirlerinde daha çok Allah (Hak) sevgisi, bunun yanı sıra Hz. Muhammet ve Alevi-Bektaşî geleneğinin önde gelen yol büyükleri olarak On İki İmam, Hacı Bektaş Veli vd. isimleri işleyen bir şair olarak Âşık Sıdkî Baba'nın divan şiirinin hayal ve mazmunlar dünyası çerçevesinde beşerî anlamdaki sevgiliyi söz konusu ettiği pek çok şiirinin bulunduğu da görülmektedir. Bu bağlamda gerek tasavvufî aşk ve beşerî aşka dair mazmun ve mecazların ortaklığı gerekse şairi tek bir bakış açısı içerisine hapsetmenin uygun olamayacağı gerçeği düşünüldüğü zaman pek çok şairde olduğu gibi Âşık Sıdkî Baba'nın da bazı şiirlerinde maşukun kimliğini anlamamızı sağlayan unsur şairin edebî şahsiyeti veya şiir içerisinde maşuka dair bulunan hususi ve mecazi ifadelerdir.

Şairin aşağıdaki beyitleri “Velieddin Çelebi’ye³ Piri Baba dergâhında takdim olunan divani kaside”den (Altınok, 2013:375) alınmıştır.

Seyf-i Haydar’dan nişâne gösterir ebrûların

Gamze-i işvenle kıldın âşıkânı mübtela [2/12](Altınok, 2013:376)

[Hz. Ali’nin kılıcına benzer kaşların, işveli/cilveli yan bakışınla âşıkları kendine tutsak ettin.]

Yukarıdaki beyitte Hz. Ali’nin kılıcına benzetilen “ebrû: kaş” ve “gamze-i işve: cilveli yan bakış” ifadeleri divan şiirinde sevgili betimlemelerinde oldukça sık kullanılan ifadelerdir. Beyitte sevgilinin (Velieddin Çelebi) özellikleri Alevi-Bektaşî geleneğinin inanç yapısını da yansıtacak şekilde Hz. Ali’nin kılıcına göndermede bulunularak tasvir edilmiştir.

Aşağıdaki beyitler incelendiği zaman beşerî anlamda sevgiliyi ifade eden birçok mazmun ve mecaz bulunmakla beraber şiirin içeriğinden ve takdim edilen zattan dolayı tasavvufî anlamda aşkın ifade edildiği anlaşılmaktadır.

Anberî giysûların eyler muattar âlemi

Cânib-i gülzâr-ı ârızın dolandıkça sabâ [2/13] (Altınok, 2013:376)

[(Ey sevgili) Senin yanağındaki/yüzündeki gül bahçesi tarafına gün doğusundan esen hafif rüzgâr estikçe anber kokulu omuza dökülen saçların bütün dünyayı güzel kokulu hale getirir.]

Bülbül-i dil ağlayuben nâleler inşâd ederler

Ruhları gül kâmet-i serv-i revânın yâd ederler [150/1] (Altınok, 2013:485)

[Gönül bülbülü ağlayıp ahenkli bir şekilde inler. Yanakları gül, boyu servi gibi uzun boylu sevgiliyi anar/hatırlar.]

Bu konuda başka örnekler vermek gerekirse şair aşağıdaki beyitlerde sevgiliyi ifade etmek için “nevres fidan”, “kâkül-i anber-feşân”, “kâmet-i serv-i revân”, “gonce-i ra’nâ”,

3 (Veliyettin Çelebi 1867-1940), Feyzullah Çelebi’nin oğludur. Büyük kardeşi Ahmet Cemalettin Çelebi’nin ölümü üzerine Hacı Bektaş Veli Dergahı’na postnişin ve vakıf mütevellisi olmuştur. 30 Teşrinsani 1341 tarih ve 677 sayılı kanunun yürürlüğe girişine kadar bu görevde kalmıştır. Uzun süre eğitim görmüş olan Veliyettin Çelebi bilgin bir kişidir. Arapça ve Acemceyi çok iyi bilmektedir. Şiirlerinde “Hürremi” mahlasını kullanmıştır. Veliyettin Çelebi de büyük kardeşi Cemalettin Çelebi gibi Atatürk’le yakın ilişkilerini sürdürmüş ülkenin her yanına beyannameler göndererek Atatürk’ün desteklenmesi için çalışmıştır. 1940 yılında göçen Veliyettin Çelebi çilehane’de özel türbesinde toprağa gömülmüştür (Ulusoy, 2014:111).

“melek-peyker”, kâmet-i bâlâ” gibi ifadeler kullanılmıştır. Söz konusu beyitlerin bulunduğu şiirlerde tasavvufi anlamda bir maşukun bulunmadığı belirgin görülmekle beraber şairin edebi şahsiyeti bu konuda çelişkiye düşmemize sebep olmaktadır.

Gönlümün nevres fidânından haber ver ey sabâ

Kâkül-i anber-feşânından haber ver ey sabâ [7/1] (Altnok, 2013:379)

[Ey saba rüzgârı, gönlümün yeni yetişmiş fidanından haber ver. Anber kokusu saçan kâkülünden/perçeminden haber ver.]

Düştü bülbül gibi gönlüm gülüstânından cüdâ

Gözlerim kan kâmet-i serv-i revânından cüdâ [10/1] (Altnok, 2013:380)

[Gönlüm bülbül gibi gül bahçesinden ayrı düştü. Gözlerim (ağlamaktan) kan içinde, servi gibi salınan uzun boylu sevgiliden ayrı düştü.]

Bülbülüm âh eylerim bir gonca-i ra'nâ için

Bir melek-peyker sanavber kâmet-i bâlâ için [128/1] (Altnok, 2013:470)

[Bülbül oldum güzel bir gonca için âh eylerim. Melek yüzlü uzun boylu bir sevgili için âh eylerim.]

Âşık Sıdkî Baba'nın aruzlu şiirlerinde tasavvufi anlamda bir sevgilinin belirgin olmadığı, daha ziyade dünyevi bir sevgiliye yazıldığı izlenimi veren pek çok beyit ve ifade bulunmaktadır. Çalışmamızda, gazel şerhlerinde genel olarak temel alınan beyit bütünlüğü bakış açısını genişleterek şiiri bir bütün olarak değerlendirmiş olmamıza rağmen şairin pek çok şiirinde sevgilinin beşerî sevgili olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde de beşerî anlamda sevgiliyi ifade ettiğini düşündüğümüz ifadeler bulunmaktadır.

Sûret-i mihr-i münevver kaşları bedr-i hilâl

Şulesi tutmuş cihânı mâh-ı tâbân sevmişim (101/2) (Altnok, 2013:452)

[Nurlu güneş yüzlünün (sevgilini) kaşları hilalin dolunayı gibidir, alevi dünyayı saran parlayan ayı (sevgili) sevmişim.]

Ağlarım bülbül misâli bir gül-i handân için

Bir sanavber serv-i kâmet kâkülü reyhan için (129/1) (Altnok, 2013:470)

[Açılmış/gülen bir gül (sevgili) için, uzun servi boylu sevgili, kâkülü/perçemi reyhan (kokulu) sevgili için bülbül gibi ağlarım.]

Âşık Sıdkî Baba'nın aruzlu şiirlerinde divan edebiyatında yoğun olarak söz konusu edilen aşk hikâyesi kahramanlarını da söz konusu ettiği görülmektedir. Aşağıdaki beyitte Leyla ile Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı Leyla; kelime anlamı olan "siyah" ile teviriyeli bir şekilde kullanılmıştır.

Havâ-yı leylî-i zülfün düşürmüş dağlara Kays'ı

Edip vahşet halayıktan gezer hayrâneler gibi (58/6) (Altınok, 2013:419)

[Senin siyah (Leyla) zülfünün hevesi/arzusunu Mecnun'u/Kaysı dağlara düşürdü. (Bu yüzden) Kadın köleden bile korkar halde şaşkınlar/tutkunlar gibi gezer.]

Şair bir başka beyitte ise yine divan edebiyatında sık kullanılan aşk hikâyelerinden olan Ferhat ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı olan Şirin'i sevgili sevgili bağlamında kullanmıştır.

Safâ-yı la'l-i Şîrîn'in edip Ferhâd'ı kûhiken

Nihâyet terk-i cân ile yatar rindâneler gibi (58/6) (Altınok, 2013:419)

[Şirin'in/tatlı kırmızı dudağının keyfi/neşesi Ferhat'ı Kûhken (dağ delen) yaptı. Sonunda hayatını kaybetmiş bir halde rintler gibi yatıyor.]

Divan şiirinde maşukun en önemli özelliklerinden birisi âşığa karşı ilgisizliğidir. Daha açık bir ifade ile âşık seven kişi olarak sevgisine karşılık bulamaz ve daima dert çeker. Maşuk ise âşığa karşı ilgisiz ve vefasızdır. Ancak çoğunlukla âşık bu durumdan şikâyetçi değildir, bilakis maşukun tegafülü olarak adlandırılan bu durumdan memnundur. Zira âşık için maşuk ulaşılmaz bir noktadadır ve âşık maşuka ulaşırsa söz konusu aşkın anlamı kalmayacaktır. Aşağıdaki beyitte divan şiirinin önemli temalarından biri olan "tegafül"ü hatırlatan ifadeler bulunmaktadır.

Şikâyet eyleme ey dil o dildârın cefâsından

Cefâsı yeg gelir cânâ anın mihr ü vefâsından (111/1) (Altınok, 2013:458)

[Ey gönül o sevgilinin cefasından/eziyetinden şikâyet etme, (zira)sevgilinin cefası/eziyeti onun sevgisi ve vefasından daha caziptir/yeğdir.]

Âşık Sıdkî Baba'nın divanında bulunan aruzlu şiirlerde divan edebiyatında sevgili için kullanılan mazmun ve mecazlara dair örneklerin sayısını artırmak mümkündür. Ancak çalışmamızın hacmi gereği bütün beyitleri burada vermemiz mümkün görünmemektedir.

Aşağıda Âşık Sıdkî Baba'nın aruzlu şiirlerinde divan edebiyatı mazmun ve mecazlarından yararlanarak beşerî anlamda sevgiliyi vafettiği ifadeler ve kullanıldıkları şiir/be-yit numaraları bulunmaktadır:⁴

Anberî giysû: Anber kokulu omuza dökülen saç-161/6, 44/2; bâğ-ı hüsnün goncası: Güzellik bahçesinin goncası-131/4; ber-güzün giysû: Seçkin/özel omuza dökülen saç-74/2; bî-vefâ: Vefasız-77/7; bûy-ı müşğîn: Misk kokulu-75/2; dilârâ: Gönül süsleyen/alan, sevgili-53/8; dilber: Gönül alıp götüren, sevgili-105/1; dildâr: Gönül almış/sevgili-75/1, 152/1; femm-i pâk: Temiz/güzel ağız-161/7; gonca dehan: Gonca ağızlı-57/2; gonca handan: Gonca gülüşlü-44/7; gonca-i bâğ-ı cemâl: Yüz güzelliği bahçesinin goncası-125/2; gonca-i bâğ-ı dehân: Ağız bahçesinin goncası-196/2; gonca-i ra'na: Güzeli/latif gonca-161/1; gonca-i ruhsar: Yüz/yanak goncası-85/3; gözleri mestâne: Mest gibi/sarhoş gibi bakan göz-73/1, 114/4; gül cemâl: Gül gibi güzel yüzlü-85/7; gülzâr-ı rûy: Yüzü gül bahçesi gibi olan-52/1; handân-ı hüsn: Güzelliği gülen/kendini belli eden-125/3; kâkül-i anber-feşân: Anber saçan saç/perçem-7/11, 96/5; kâkülü anber-feşân: Anber saçan saçlı/perçemli-173/2; kâkül-i hoş-bû: Güzeli/hoş kokulu kâkül/perçem-57/3; kâmet -i serv-i nâz: Servi gibi uzun boylu nazlı sevgilinin boyu-161/2; kâmet -i serv-i revân: Servi gibi uzun boylu salınan sevgili-7/4, 10/1, 196/1; kâmet -i serv-i sanavber: Çam servisi gibi uzun boylu sevgili-173/5; kâmeti serv ü çınar: Boyu servi ve çınar gibi uzun olan-9/4; kaşın hançer: Hançer gibi hilal şeklinde kaş olan sevgili-58/3; kemend-i kâkül: Kakülün/perçemin kemendi-105/1; lebi gül gonca: Dudakları gül goncası gibi olan sevgili-152/1; lebi gülgün: Gül renkli dudak-44/1; leyl-i zülf: Zülfün siyahı-7/4; mehpare: Ay parçası, sevgili-153/1; mehrû: Ay yüzlü, sevgili-57/1; mihribân: Şefkatli, merhametli-173/4; nâzenîn: Nazlı, cilveli, işveli-173/4; nergis-i mestâne: Sarhoş/mest gibi bakan nergis/göz-7/1; nev-civân: Taze genç delikanlı-173/1; nev-fidân: Taze fidan-193/5; nevres fidân: Yeni yetişmiş/taze fidan-7/1, 109/1; ruh-i pâk: Temiz/güzel yanaklı/yüzlü-161/9; ruhları gül: Yanakları gül gibi-114/4, 173/2; saçı reyhân: Saçı reyhan gibi güzel kokulu-9/3; serv-i naz: Uzun boylu/nazlı sevgili/servi-193/4; serv-i revan: Salınan servi, uzun boylu sevgili-1019/1; sultan: Sultan, sevgili-162/5; sûret-i pâk: Temiz/güzel yüz-75/3; sünbülî giysû: Sünbül gibi omuza dökülen saç-57/2; tîr-i müjgân: Kirpik oku-152/3; vuslat-ı dildâr: Gönül alan sevgiliye kavuşma-44/6; yüzleri gül: Yüzü güle benzeyen-9/4, 85/3; zincîr-i zülf: Zülfün zinciri-73/1, 58/11.

Âşık Sıdkî Baba'nın aruzlu şiirlerinin pek çoğunda beşerî aşka dair mazmun ve mecazların sıkça kullanıldığı görülmekle birlikte tasavvufî aşka dair anlamlar yoğun bir şe-

4 Söz konusu mazmun ve mecazların tespitinde "Altınok, B. Yaşa (2013), Sıdkî Baba Dîvânı, Ankara: Sistem Ofset" künyeli eserden yararlanılmıştır.

kilde hissedilmektedir ve çoğu zaman şiirin bağlamı içinde sevgilinin kim olduğu anlaşılabilir değildir. Örneğin bir gazelden aldığımız aşağıdaki beyitte şair sevgilinin ağzını, dudaklarını, zülfünü, boynunu ve güzelliğini güle benzetmektedir. Ancak şiirin bütünü göz önüne alındığında ise söz konusu sevgilinin beşerî mi yoksa tasavvufî anlamda sevgili mi olduğu şüpheye düşürmektedir.

Tâze sevdim bir nâzenîn lebi gül dehânı gül

Goncalanmış hüsn-i pâki zülfü gül gerdânı gül (85/1) (Altınok, 2013:441)

[Taze/genç bir güzel sevdim. (Onun) dudağı, ağzı güle benzer. Temiz güzelliği goncalanmış gül gibi, zülfü, boynu güle benzer.]

Bu konuda örneklerin sayısı oldukça fazladır. Şairin edebî şahsiyeti göz önüne alarak sevgiliyi mürşit olarak düşündüğümüz ifadeler ve kullanıldıkları şiir/beyit numaraları bulunmaktadır:⁵

Anberfeşân: Anber saçan-5/6; benefşe rayhalı: Menekşe kokulu-5/6; cemâl-i pâk: Temiz yüz güzelliği-99/2, 182/3; dilber-i mihriban: Şefkatiyle/merhametiyle gönlü alıp götürülen-110/6; dildâr: Gönül almış/sevgili-97/1; efendi: Efendi-50/7; gonca dehan: Gonca ağzılı-5/5, 165/5; gonca-i handan: Gülen gonca-191/4, 81/1; gonca vech: Gonca yüzlü/çehreli-39/4; gül: Gül-50/3, 179/3; kâkül-i anber-feşân: Anber saçan kâkül-8/3; kâkül-i reyhân: Reyhan kokulu kâkül/perçem-157/1; kâmet -i serv-i revân: Servi gibi uzun boylu salınan sevgili-48/2, 150/1, 157/3; kemend-i kâkül: Kakülün/perçemin kemendi-97/2; lebi la'î Bedehşan: Dudağı Bedahşan yakutu gibi kırmızı-38/5; mehlîkâ: Ay yüzlü, sevgili-113/3; melek-sûret: Ay yüzlü, sevgili-182/3; mihribân: Şefkatli, merhametli-8/4; nâzenîn: Nazlı, zarif-8/4; nev-fidân: Taze fidan-8/1; ruhları gül: Yanakları gül gibi-8/3, 150/1; serv-i sanavber: Uzun boylu sevgili/servi-33/1; sultan: Sultan, sevgili-38/1, 50/7, 182/5; şâh-ı cihân: Dünyanın hükümdarı-5/1; şem'a-i ruhsar-ı yâr: Sevgilinin yanan fitil gibi yanağı-157/4; şivekâr: İşveli, cilveli, nazlı-8/4; şule-i nûr-ı vech: Yüz nurunun ateşi/alevi-71/1; tîr-i müjgân: Kirpik oku-165/6; yüzleri gül: Yüzü güle benzeyen-135/2, 157/1; zincîr-i zülf-i cânân: Sevgilinin zülfünün zinciri-157/7.

Alevi-Bektaşî kültüründe çok önemli bir yere sahip olan Hz. Hüseyin ve Kerbela hadisesi yüzyıllar boyunca şiirlerde işlenmiş ve Hz. Hüseyin'i metheden sayısız şiir yazılmıştır. Söz konusu kültürün önemli bir şairi olması hasebiyle doğal olarak olarak Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerinde de Hz. Hüseyin ve Kerbela hadisesinin önemli bir yer tuttuğu

⁵ Söz konusu mazmun ve mecazların tespitinde "Altınok, B. Yaşa (2013), Sıdkî Baba Dîvânı, Ankara: Sistem Ofset" künyeli eserden yararlanılmıştır.

görülmektedir. Bu bağlamda Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerinde maşuk olarak Hz. Hüseyin ile ilgili pek çok divan edebiyatı mazmun ve mecazlarının kullanıldığını görmekteyiz.

Kâmetindir serv-i nâz-ı cennet-i darü's-selâm

Sünbül-i kâkül-i müşkîn anber-efşanım Hüseyin 142/10 (Altınok, 2013:479)

[Ey Hüseyin, Bağdat'ın/cennetin nazlı servisi senin boyundur. Misk kokulu kâkülünün sünbülü anber saçan sensin.]

Aşağıda Âşık Sıdkî Baba'nın aruzlu şiirlerinde divan edebiyatı mazmun ve mecazlarından yararlanarak Hz. Hüseyin'i tasavvufî anlamda sevgili olarak vasfettiği ifadeler ve kullandıkları şiir/beyit numaraları bulunmaktadır:⁶

Âşinâ-yı ba-safâ: Neşe/keşif veren tanıdık-16/7; cism-i pâk: Temiz vücut/be-den-69/5; femm-i pâk: Temiz/güzel ağız-142/6; gerden-i anber-efşân: Anber saçan boyun-142/11; hüsn-i pâk: Temiz/latif güzel-18/10; kâmet -i serv-i revân: Servi gibi uzun boylu salınan sevgili-134/4, 142/8; nergis-i şehlâ-yı çeşm: Tatlı şaşı bakan ela gözlü-142/13; pâk cemâl: Temiz güzel yüzlü-142/12; sultan: Sultan, sevgili-14/3, 17/1; şule-i nûr cemâl: Nurlu güzel yüzün alevi-142/9; tîg-ı müjgân: Kirpik kılıcı-142/13; Yûsuf-ı devrân: Zamanın/devrin Hz. Yusuf'u gibi güzel yüzlü-17/6; yüzleri gül: Yüzü güle benzeyen-142/8.

Cemaleddin Çelebi'nin⁷ ölümü üzerine söylenen bir şiirden alınan aşağıdaki beyitte sevgilinin saçları ve boynuna dair özellikler çiçeklere ve miske benzetilmiştir.

Zülfü sünbül hem benefşe gerdeni gül müşk-i nâb

Kâkülü mânend-i şebbû saçları reyhân idi (62/8) (Altınok, 2013:422)

[Yüzüne dökülen saçları hem sünbül hem de menekşe, boynu saf misk, kâkülü/perçemi şebböy, saçları reyhan gibiydi.]

⁶ Söz konusu mazmun ve mecazların tespitinde "Altınok, B. Yaşa (2013), Sıdkî Baba Dîvânı, Ankara: Sistem Ofset" künyeli eserden yararlanılmıştır.

⁷ Ahmet Cemalettin Çelebi, (1862-1921) Feyzullah Çelebi'nin büyük oğludur. Babasının dünyadan göçüşü üzerine 1878 tarihinde Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na postnişin olmuştur. Cemalettin Çelebi, 1912 yıllarında "Müdafaa" adlı bir kitap yayınlamıştır. Ulusal kurtuluş savaşında Mustafa Kemal ile yakın ilişki içinde bulunmuş ve Mustafa Kemal'in desteklenmesi için ülke çapında çalışmalar yapmıştır. Birinci Büyük Millet Meclisinde "Başkan Vekili" seçilmiş, ancak sağlık nedenleriyle Meclisin hiçbir toplantısına katılamamıştır. Ahmet Cemalettin Çelebi, 1921 yılında Hakk'a yürümüş, Dergâhın "Kırklar Meydanı"nda toprağa sırlanmıştır. (Dertli Divanı, 2016:24)

Yine aynı şiirden aldığımız bir beyitte şairin Cemaleddin Çelebi'nin ağzı, dudakları ve gözlerine dair benzetmelerde divan edebiyatı mazmun ve mecazlarına başvurduğu görülmektedir.

Havz-ı Kevser'di dehânı çeşme-i âb-ı hayât

Lebleri lâlegûnundan gözleri mestân idi (62/9) (Altınok, 2013:422)

[Ağzı Kevser havuzu, âb-ı hayat çeşmesi gibi; dudakları lâle renkli, gözleri mest/sarhoş gibiydi.]

Yukarıdaki beyitlerden de anlaşıldığı kadarıyla Âşık Sıdkî Baba'nın şiir dünyasında Cemalettin Çelebi'nin özel bir yeri bulunmaktadır. Bu bağlamda şiirlerinde tasavvufi anlamda Cemalettin Çelebi'yi sevgili olarak vafsettiği pek çok mazmun ve mecaza rastlanmaktadır. Aşağıda şairin aruzlu şiirlerinde divan edebiyatı mazmun ve mecazlarından yararlanarak Cemalettin Çelebi'yi sevgili olarak vafsettiği ifadeler ve kullanıldıkları şiir/beyit numaraları bulunmaktadır:⁸

Hüsn-i pâk: Temiz/latif güzel-62/3; kâkülü anber-feşân: Anber saçan saçlı/perçemli-63/2; kâmet -i serv-i hırâmân: Salınan servi gibi boylu-62/10; kâmeti serv-i revan: Servi gibi uzun boylu nazlı sevgilinin boyu-63/3; la'l-i dür-efşân: İnci saçan kırmızı dudak-62/6; mihribân: Şefkatli, merhametli-63/7; nev-fidân: Taze fidan-63/6; ruhları gül: Yanakları gül gibi-63/2; server-i taht-ı melâhat: Güzellik tahtının serveri/önderi-62/6; şâh-ı merdân: Mertlerin/yiğitlerin şahı-6/1; yâr-ı nâzenîn: Nazlı yar/sevgili- 63/7.

Çalışmamızın hacmi gereği Âşık Sıdkî Baba divanındaki aruzlu şiirlerde sevgiliye dair tespit ettiğimiz divan edebiyatı mazmun ve mecazlarının tamamını beyitleriyle birlikte vermemiz mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda aşağıda şairin kullandığı söz konusu ifadeler, şiir ve beyit numaraları ve şiirin kendi bağlamında ifade ettiği diğer kişiler belirtilmiştir:⁹

Hz. Muhammet: Cism-i pâk: Temiz vücut/beden-33/6; dehânı âb-ı hayât: Ağzı ab-ı hayat suyu gibi-37/5; kâmet -i serv-i sanavber: Çam servisi gibi uzun boylu sevgili-37/4; kâmet-i bâlâ: Uzun boylu-135/2; lebleri Kevser: Dudakları Kevser suyu gibi-37/5.

8 Söz konusu mazmun ve mecazların tespitinde "Altınok, B. Yaşa (2013), Sıdkî Baba Dîvânı, Ankara: Sistem Ofset" künyeli eserden yararlanılmıştır.

9 Söz konusu mazmun ve mecazların tespitinde "Altınok, B. Yaşa (2013), Sıdkî Baba Dîvânı, Ankara: Sistem Ofset" künyeli eserden yararlanılmıştır.

Hz. Hasan: Dehânı âb-ı hayât: Ağzı ab-ı hayat suyu gibi-32/18; gonca-i bâğ-ı safâ: Keyif/neşe bahçesinin goncası-32/11; kâkül-i anber-feşân: Anber saçan saç/perçem-32/11; lebleri Kevser: Dudakları Kevser suyu gibi-32/18; mehlikâ: Ay yüzlü, sevgili-120/2; nergis-i şehlâ: Tatlı şaşı bakan ela gözlü-32/12.

Veliyeddin Çelebi: Cânib-i gülzar-ı ârız: Yanaktaki gül bahçesi tarafı-2/13; gamze-i işve: Nazlı/işveli yan/süzgün bakış-2/12; tığ-ı müjgân: Kirpik kılıcı-2/11.

Hacı Bektaş Veli: Hûb cemâl: Yüzü çok güzel olan-72/4; mürşid-i âlempenâh: Âlemin koruyucusu/sığınağı olan mürşid15/3.

Koçi Baba: Dâmeni pâk: Eteği temiz-11/4.

Hz. Ali: Dâmeni pâk: Eteği temiz-21/2.

Cemaleddin Çelebi'nin çocukları: Gonca-i handan: Gülen gonca-194/5.

Ali Nihani Efendi: Nutk-i pâk: Temiz/güzel konuşma-118/3.

SONUÇ

Bu çalışmada Âşık Sıdkî Baba'nın en önemli eseri olarak niteleyebileceğimiz divanındaki aruz vezni ile yazılmış şiirlerinde bulunan sevgiliye dair divan edebiyatı mazmun ve mecazları büyük oranda tespit edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Alevi-Bektaşî şiirinin önde gelen temsilcileri arasında yer alan Âşık Sıdkî Baba'nın sadece Alevi-Bektaşî şiiri boyutunda kalmayıp divan edebiyatının da şiir dünyasına dâhil bir şair olarak şiirlerinde divan şiirinin mazmun ve mecazlarını uygun olarak kullandığı tespit edilmiştir.

Her ne kadar çalışmamızın kapsamı Âşık Sıdkî Baba'nın aruzlu şiirlerinden

oluşsa da söz konusu şiirler vesilesi ile Âşık Sıdkî Baba'nın bütün şiirlerindeki kelime dağarcığına dair bir düşüncemiz oluşmuş ve şairin divan edebiyatına dair oldukça geniş bir bilgi birikimine sahip olduğu değerlendirilmiştir. Nitekim şairin gerek medrese eğitimi alması gerekse dergâhta bulunması ilmî ve edebî birikimini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerine bu çalışmamızdan daha geniş kapsamlı bir şekilde divan edebiyatı penceresinde bakılmasının gerekliliği belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- ALTINOK, B. Yaşa. (2013). Sıdkî Baba Divânı. Ankara.
- ÇİFTLİKÇİ, R. (2017). Âşık Sıdkî Baba Divanında Devriyeler. Yeniceli Âşık Sıdkî Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür-Sanat Sempozyumu Bildirileri. (Yayıma Hazırlayanlar: Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN; Arş. Gör. Mete Bülent DEGER). Mersin. Türkiye. 13-14-15 Ekim 2016
- DERTLİ DİVANİ (2016). "Ahmet Cemalettin Çelebi, Ali'den Medet". Serçeşme, S. 26, s. 24-25.
- KAVRUK, H. ve OĞUZTÜRK, O. (2017). Sıdkî Baba Divanında Hz. Muhammed Sevgisi Çerçevesinde Değer Eğitimi, Yeniceli Âşık Sıdkî Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür-Sanat Sempozyumu Bildirileri, (Yayıma Hazırlayanlar: Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN; Arş. Gör. Mete Bülent DEGER), Mersin. Türkiye. 13-14-15 Ekim 2016.
- KAYA, Doğan. (2017). Sıdkî Baba'nın Şiirlerinde Şekiller ve Türler, Yeniceli Âşık Sıdkî Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür-Sanat Sempozyumu Bildirileri. (Yayıma Hazırlayanlar: Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN-Arş. Gör. Mete Bülent DEGER), Mersin. Türkiye. 13-14-15 Ekim 2016.
- MERMER, A. ve KESKİN N. K. (2011). Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, 2. b. Ankara.
- ÖZTÜRK, M. (2017). "Divan'ı Bağlamında Fuzûlî'de Sevgili Kavramının Beşerî ve İlahî Boyutları İle Sevgiliden Şikâyet". Kadim Akademi SBD, C. 1, S. 1, s. 41-59.
- ULUSOY, A. C. (2014). Pir Dergahından Nefesler. Ankara.

